

дійсно ефективною, необхідно вирішити наступні педагогічні проблеми: відбір та градація змісту культурологічної освіти, відповідного завданням загальнокультурної та професійної підготовки спеціаліста; розробка способів і форм інтеграції культурологічного матеріалу в зміст загальногуманітарних й спеціальних дисциплін; визначення організаційно-педагогічних умов реалізації міждисциплінарної програми з культурологічної підготовки.

Таким чином, при підготовці менеджерів до міжкультурної комунікації потрібно враховувати, насамперед, соціокультурне значення іноземної мови, її культурологічні можливості. Щоб міжкультурна комунікація була адекватною, достатньо мати необхідний соціальний фон, у контексті якого й функціонує мова.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. – К., 2004.
2. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2000.
3. Ощепкова В. В. Язык и культура. – М., 2004.
4. Гладушина Р. М. Моделювання міжкультурної комунікації як чинник формування професійного образу „Я” мовної особистості // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць. Т. V. Частина Г. – Київ, 2003.
5. Тарнапольский О. Б., Кожушко С. П. Методика обучения английскому языку для делового общения: Учебное пособие. – К., 2004.

УДК 005.3:378

С. Р. Рибніков

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ПОНЯТТЯ ГОТОВНОСТІ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розробка концептуальних засад, методології та методик цілеспрямованої та керованої підготовки ефективного управлінця становить мету акмеології управління – нової міждисциплінарної галузі знань на перетині предметів класичного менеджменту, психології та педагогіки. Для реалізації поставленої мети акмеологія управління шукає відповіді на три наріжні питання – відповідно до наукових інтересів трьох вищезгаданих дисциплін: 1) що саме вважати ефективним управлінням, 2) яким саме має бути управлінець, аби його діяльність була ефективною та 3) в який саме спосіб такого управління можна сформувати. З-серед зазначених питань власне педагогічним є третє.

Пошук педагогічних умов, адекватних викликам передової управлінської практики, вимагає в якості першочергового кроку уніфікації або принаймні зіставлення вживаних наразі термінів і категорій. У термінологічному про-

сторі акмеології управління на позначення показників ефективності управлінської діяльності (ПЕУД) фігурує такі терміни, як „управлінська компетентність”, „управлінська компетенція”, „управлінська культура”, „професійно важливі якості управлінця”, „готовність до управлінської діяльності” тощо.

На наш погляд, найбільш адекватним у контексті проблеми підготовки ефективного управлінця є категорія „готовність до управлінської діяльності”. Оскільки термін на її позначення:

- підкреслює, що саме свідомо підготовка управлінця є основним шляхом набуття ним професіоналізму;

- позбавлений галузевого відтінку, властивого термінам, які усталено вживаються представниками певних наукових течій („професійно важливі якості управлінця” – психологами, „управлінська культура” – класичними менеджерами тощо);

- має суто слов’янську етимологію – на відміну від англomовних термінів „компетентність” та „компетенція”, складнощі з визначенням яких не в останню чергу зумовлені їх надто активним і часто-густо невивіреним використанням на пострадянському просторі в умовах термінологічного вакууму [1].

Утім, зміст і структура поняття готовності до управлінської діяльності визначені не достатньо чітко, через що термін на його позначення не може претендувати на всевизнаність і беззаперечність.

Мета статті полягає в уточненні змісту та структури поняття готовності до управлінської діяльності.

Системоформувальну щодо понятійного апарату акмеології управління функцію виконує категорія „управління” та похідні від неї: „управлінська система”, „управлінський процес” та „управлінська діяльність”. Три останні можна інтерпретувати не стільки як самостійні категорії, скільки як уточнення вихідного поняття „управління”. Вони вказують на близький тому чи іншому досліднику підхід до управління: системний, становлення якого пов’язано з роботами Н. Вінера, К. Шеннона та М. Вебера, процесний, що розвиває погляди Г. Саймона, Г. Левіта та Р. Шляйфера, або діяльнісний.

Провідним у розв’язанні проблеми підготовки ефективного управлінця на сьогодні є діяльнісний підхід [2]. У його межах під управлінням розуміють управлінську діяльність, а про учасників управління говорять передусім як про суб’єктів управлінської діяльності. Зміст категорій „діяльність” і „суб’єкт діяльності” закріплено нормативно-методичними документами системи стандартів вищої освіти. У них, зокрема, діяльністю визнано „динамічну систему взаємодій людини із все-світом, в яких вона досягає свідомо поставлених цілей, що з’являються внаслідок виникнення у неї певних потреб”, а також зазначено, що „в процесі діяльності людина перетворює природу, роблячи тим самим з себе суб’єкт діяльності, а з явищ природи, якими вона оволоділа, об’єкти своєї діяльності” [3].

Як показує аналіз змісту та структури різних ПЕУД, методологічні труднощі при їх зіставленні спричинені не специфікою тлумачення термінів тим чи іншим дослідником, а неузгодженістю критеріїв, за якими різні автори виділяють складові в структурі ПЕУД. Упорядкування способів декомпозиції останніх – незалежно від того, яким саме терміном користується для їх позначення конкретний дослідник – не тільки дозволить чіткіше окреслити змістові межі різних категорій акмеології управління, але й сприятиме зміцненню теоретико-методологічного підґрунтя цієї галузі знань, яка поки що орієнтується здебільшого на прикладні задачі.

Усі відомі на сьогодні моделі структури ПЕУД можна поділити на три істотно відмінні групи; умовно назовемо їх вертикальними, горизонтальними та шаровими. Декомпозиція аналізовуваних показників на окремі складові в кожній з цих груп здійснюється за своїм специфічним критерієм, що закономірно позначається і на змісті самого терміну „складова”. Стислу характеристику типів структур ПЕУД подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика типів структур ПЕУД

Тип структури		
вертикальна	горизонтальна	шарова
при виділенні структурних елементів чинник часу враховується	при виділенні структурних елементів чинник часу не враховується	
при виділенні структурних елементів їх змістова сумірність не розглядається	структурні елементи, що виділяються, за своїм змістом сумірні	структурні елементи, що виділяються, за своїм змістом не сумірні
приклад: модель управлінської компетентності В.Горчакової [4,140]	приклад: модель професійної компетентності педагога В.Введенського [5]	приклад: модель управлінської компетентності аграрників В.Свистун [6,80]

Як показано В.Садовським, будь-яка система S описується своєю довільною декомпозицією D лише наближено: $S \approx D$. Більш коректно задати систему можна множиною її різних декомпозицій, причому якість задавання зростатиме в міру збільшення розмірності цієї множини – включно до абсолютно строгого визначення системи нескінченною множиною декомпозицій: $S = \lim_{k \rightarrow \infty} \{D_1, D_2, \dots, D_k\}$ [7]. У даному випадку накладання трьох різних типів декомпозицій дає тривимірну модель ПЕУД на кшталт зображеної на рисунку 1.

Рис. 1. Тривимірна модель структури ПЕУД

На наш погляд, запропонована модель має вищу, порівняно із широко вживаними одновимірними концепціями, методологічну цінність: як дескриптивну, так і прогностичну. Перша зумовлена тим, що тривимірна модель значно коректніше за окремі інтерпретації описує ПЕУД, і проявляється в унаочненні складного та багатофакторного характеру останніх. Другий аспект методологічної цінності наведеної моделі є, на нашу думку, істотно вагомішим: він дозволяє не тільки сумістити та зіставити бачення на структуру різних ПЕУД, але й спроектувати структуру одного показника на структуру іншого. В такий спосіб можна збагатити уявлення про всі категорії в межах понятійного апарату акмеології управління. Наприклад, методологічно виправданим вбачається поширення горизонтальної структури порівняно вузького ПЕУД – професійно-управлінської компетентності, на аналогічну структуру ширшого – управлінської компетентності, або, скажімо, спроектувати виміри вищого рівня сформованості ПЕУД на акмеологічно нижчі складові вертикальної структури (останнє є вкрай актуальним – з огляду на той факт, що чимало авторів інтерпретують компетентність виключно як акме, відкидаючи можливість застосування до неї якісних категорій на кшталт „вища” чи „нижча”).

Категорія „готовність до управлінської діяльності” має виражене акмеологічне забарвлення, тому методологічно цінними для уточнення її змісту та структури вбачаються моделі вертикальної структури ПЕУД. З-серед останніх розглянемо полюсну модель управлінської компетентності В.Горчакової

[4,140], в якій категорія „готовності до управлінської діяльності” фігурує в явному вигляді, а також мотиваційно-операційну модель професійної компетентності О. Кібанова [8,39] і багаторівневу модель управлінської компетентності Т.Браже [9], які дозволяють уточнити структуру досліджуваного поняття.

Складові вертикальної структури ПЕУД, що їх виділяють вищезгадані дослідники, та критерії виділення структурних елементів підсумовано в таблиці 2.

Таблиця 2

**Складові деяких моделей вертикальної структури ПЕУД
та критерії їх виділення**

Складова	Критерій виділення
Полюсна модель управлінської компетентності В.Горчакової [4,140]	
готовнісна	володіння фаховими управлінськими знаннями, вміннями та навичками, а також професійно важливими якостями
оптимізаційна	здатність коригувати та оптимізувати управлінську діяльність
Мотиваційно-операційна модель професійної компетентності О.Кібанова [8,39]	
мотиваційна	керування моральними установками при виборі мети та засобів діяльності, усвідомлення відповідальності за здійснювану управлінську діяльність, рефлексування з приводу якості управлінської діяльності
операційна	здійснення управлінської діяльності з адекватним використанням фахових знань, умінь, навичок і особистих здібностей
Багаторівнева модель управлінської компетентності Т.Браже [9]	
змістова	володіння фаховими управлінськими знаннями, вміннями та навичками, а також професійно важливими якостями
власне діяльнісна	здатність організувати перебіг управлінського процесу
продуктивна	здатність організувати перебіг управлінського процесу з одержанням на виході продукту діяльності
результативна	здатність організувати перебіг управлінського процесу з одержанням на виході результатів діяльності
оптимізаційна	здатність коригувати та оптимізувати управлінську діяльність

Змістове зіставлення розглянутих моделей подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Співвідношення деяких моделей вертикальної структури ПЕУД

Полюсна	Мотиваційно-операційна	Багаторівнева
готовнісна	мотиваційна	—
—	операційна	змістова
		власне діяльнісна
		продуктивнісна
		результативнісна
оптимізаційна		оптимізаційна

Як видно з таблиці, готовність до управлінської діяльності можна визначити як переддосвідний рівень сформованості ПЕУД, а в її структурі виділити мотиваційну та змістову складові. Що стосується більш тонкої структури досліджуваного поняття, то методологічний потенціал вертикальних моделей тут практично вичерпано. Це пов'язано з тим, що розуміння готовності до управлінської діяльності в межах моделей вертикальної структури ПЕУД за своєю сутністю є синтетичним, оскільки поняття, що підлягає визначенню, вводиться через його місце в системі вищого рівня. Водночас, як зазначає О.Ігнат'єв, будь-яка синтетична концепція є надзвичайно потужним і максимально коректним інструментарієм розв'язання задач визначення, проте апіорі поступається аналітичним у задачах уточнення структури [10]. Більш тонку структуру готовності до управлінської діяльності можна побудувати лише звертаючись до горизонтальних і шарових моделей структури ПЕУД.

Аналіз методологічних підходів до уточнення змісту та структури поняття готовності до управлінської діяльності дозволив дійти таких висновків:

1. Понятійний апарат акмеології управління загалом та проблеми підготовки ефективного управлінця зокрема є на сьогодні неусталеним і перенасиченим змістово та термінологічно неузгодженими категоріями.

2. На позначення показників ефективності управлінської діяльності вживається низка термінів, з-поміж яких найбільш адекватним у контексті педагогічної постановки проблеми вбачається „готовність до управлінської діяльності”. Утім, усталенню даного терміну має передувати уточнення змісту та структури позначуваного ним поняття.

3. Уточнення змісту та структури поняття готовності до управлінської діяльності є ефективнішим за умови упорядкування способів декомпозиції показників ефективності до управлінської діяльності. Спробою такого упорядкування є побудова тривимірної моделі згаданих показників, в якій враховано моделі вертикальної, горизонтальної та шарової структур.

4. Окреслення змісту та грубе визначення структури готовності до управлінської діяльності можливе в межах моделей вертикальної структури показників ефективності управлінської діяльності, особливо – при одночасному аналізі декількох моделей.

Подальше визначення структури досліджуваного поняття вимагає застосування до моделей інших типів структур.

Література

1. Суворова А. Компетенции как миф и реальность современной HR-практики, или Почему так путаются мысли... – <http://www.ht.ru/press/articles/print/art145.htm>. – Опубликовано 28.07.2006. – Просмотр от 07.11.2006.
2. О деятельности института по повышению профессиональной компетентности педагогических и руководящих кадров как условия достижения качества дополнительного педагогического образования: Доклад / Под ред. Э.Р. Саитбаевой. – <http://bank.orenipk.ru/Text/uch-sait2.htm>. – Опубликовано 28.07.2005. – Просмотр от 07.11.2006.
3. Галузевий стандарт вищої освіти України напряму підготовки “Екологія” (0708) // Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України №487 від 15.06.2004.
4. Горчакова В.Г. Деловитость и женственность: психологические особенности профессионализма женщин. – Челябинск, 1999.
5. Введенский В.Н. Профессиональная компетентность педагога. – СПб., 2004.
6. Свистун В.І. Структура управлінської компетентності фахівців-аграрників // Освіта Донбасу. – 2005. – № 5–6. – С. 77–83.
7. Садовский В.Н. Основания общей теории систем. – М., 1974.
8. Кибанов А.Я. Управление деловой карьерой персонала / Управление персоналом организации. – М., 1997.
9. Браже Т.Г. Профессиональная компетентность специалиста как многофакторное явление. – Л., 1990.
10. Игнатьев А.А. Понятие системы как методологическое средство // Системные исследования. – М., 1973. – С. 218–225.

УДК 378.18

Л. М. Мішина

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Бурхливі соціально-економічні перетворення, нагромадження нових знань у різних галузях науки, удосконалення процесів виробництва, стрімка інформатизація суспільства – усе це породило нові вимоги до людини. Сучасному суспільству необхідні люди, здатні не тільки співіснувати з навколишнім середовищем, але й реалізовувати свій внутрішній потенціал у ньому. Однак значна частина сучасної молоді нездатна пристосовуватися й розвиватися в умовах дійсності, що постійно змінюється. Проблема дезадаптації молоді особливо актуальна, коли мова йде про майбутнього вчителя. Саме від того, як підготовлений молодий фахівець, буде залежати рівень його професійно-педагогічної діяльності, а, отже, рівень підготовки й розвитку його учнів.